

УДК 332.334.12.4

С. В. Кальченко, д.е.н., доцент

Кукіна Н.В., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА ЯК СУБ'ЄКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** В статті проаналізовано теоретичні аспекти інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки. Досліджено особливості функціонування селянських домогосподарств як об'єктів інвестиційної діяльності. Обґрунтовано диференційний підхід о розробці заходів щодо оптимізації інвестиційного клімату для селянських домогосподарств.*

***Ключові слова:** селянські домогосподарства, інвестиції, аграрне виробництво, державна політика.*

JEL Code Classification: Q12, R20

Kalchenko S.V.

Doctor of Economic Sciences,

Associate Professor of the Economics Department

Kukina N. V.

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor of the Economics Department

Tavria state agrotechnological university

PEASANT FARMS AS A SUBJECT OF INVESTMENT ACTIVITY

Abstract.

The article analyzes the theoretical aspects of investment activity in agrarian sector of economy. It is proved that the investment process is not limited to purely economic issues. This fact makes peasant households are potential participants in investment projects, especially those that provide social vector, with the aim of promoting sustainable development of rural areas. The peculiarities of operation of peasant households as objects of investment activities. The author notes the following facts, which determine the prospects of investment attractiveness of the peasant household: the General condition of development of investment activity in the state, the investment attractiveness of a particular industry, of the perspective of the peasant household as a specific component of agricultural production. The author notes the need for participation of state institutions in ensuring favorable investment climate for small forms of agricultural production. The article analyses certain aspects of foreign experience for the improvement of financial relations in the agricultural sector. The investigation shows the poor state of information and institutional support for the development of investment climate in agrarian sector of economy. The author emphasizes the important socio-economic importance of the peasant household as a component of socio-economic relations in the rural areas. Justifies a differential approach in the development of measures to optimize the investment climate for peasant households. The article emphasizes the need to optimize the financial system towards a loan-based structures of small forms of agricultural production.

***Keywords:** peasant household, investment, agrarian production, public policy.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку вітчизняного аграрного сектору, враховуючи факт самоусунення державних інститутів від участі у регулюванні системи організаційно-економічних відносин в масштабах галузі, а також соціально-економічну роль, що нині відіграють

представники дрібнотоварного сектору в розбудові сільських територій, питання забезпечення ефективного функціонування малих виробничих форм набуває особливого значення. Водночас невід'ємною умовою переходу більшості господарств даного сегменту аграрного виробництва на

товарні принципи виробничої діяльності та їх трансформація на легальні підприємницькі одиниці, на чому наголошується у низці державних програм, спрямованих на стимулювання розвитку малого підприємства, є перетворення селянських домогосподарств в учасників інвестиційних проектів у аграрній галузі. Вони мають бути потенційними адресатами капіталовкладень, здатними ефективно використовувати залучені фінансові ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення ефективного функціонування суб'єктів дрібнотоварного сектору вітчизняного аграрного виробництва, їх трансформації в товарні підприємницькі структури, знайшла своє відображення в наукових роботах В.К. Збарського, Т.О. Кізими, М.П. Макаренко, М.Й. Маліка, Л.О. Удової та ін. Водночас, на нашу думку, подальшого вивчення потребують питання інноваційного розвитку селянських домогосподарств як суб'єктів аграрного виробництва шляхом підвищення їх інвестиційної привабливості.

Цілі статті. Метою дослідження є аналіз теоретичних аспектів розвитку селянських домогосподарств як складової вітчизняного аграрного сектору економіки в якості інвестиційного об'єкту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно чинного законодавства, інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Об'єктами інвестиційної діяльності може бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права [7].

Проведений аналіз свідчить, що процес інвестування не обмежується виключно економічними питаннями, що робить селянські домогосподарства потенційно можливими учасниками інвестиційних проектів, особливо тих, що передбачають соціальний вектор розвитку і мають на меті

сприяти сталому розвитку сільських територій. Водночас переважна більшість інвесторів бере участь у заходах, які в майбутньому надаватимуть їм можливість отримувати економічний ефект у вигляді грошових надходжень, преференцій щодо участі у комерційних угодах тощо. В цьому аспекті участь селянських домогосподарств в інвестиційних проектах можлива лише у вигляді юридично оформленого інтегрованого утворення з чітко визначеною метою, принципами функціонування, а також джерелами фінансування.

Водночас, аналізуючи перспективи інвестування соціально-економічних проектів, де в якості активних учасників виступають представники вітчизняного дрібнотоварного сектору аграрного виробництва, необхідно враховувати наступні обставини:

- загальний стан розвитку інвестиційної діяльності в державі, рівень сприятливості інвестиційного клімату, враховуючи загальноосвітові та національні економічні тренди;

- інвестиційну привабливість конкретної галузі, в даному випадку аграрного виробництва, як в цілому, так і в розрізі окремих галузевих напрямків, враховуючи регіональну природно-кліматичну диверсифікацію;

- оцінку перспективи селянських домогосподарств як специфічної складової аграрного виробництва з унікальною соціально-економічною природою здійснення економічної діяльності та організаційними принципами, пов'язаними з мотиваційним механізмом, характером використання засобів виробництва, формуванням доходної та витратної частини бюджету та ін.

Економічний енциклопедичний словник визначає наступні принципи організації інвестиційної діяльності в державі:

- принцип ефективності – передбачає досягнення кінцевого позитивного економічного ефекту;

- принцип стабільності – означає необхідність антициклічної (у т.ч. антикризової) політики держави;

- принцип системності – передбачає комплексний підхід держави до вирішення економічних, соціальних та екологічних

проблем;

-принцип оптимальності – вимагає оптимального впливу держави на розвиток економіки з урахуванням ринкових важелів і корпоративної планованості, а також раціонального поєднання економічних, правових і адміністративних важелів;

-принцип єдності стратегічного, середньо-термінового і поточного державного регулювання – реалізується шляхом використання цільових комплексних програм, прийняття планів на відповідні проміжки часу;

-принцип поступовості – передбачає поступове обмеження державного регулювання до оптимальних меж в умовах перехідної економіки і відповідного посилення корпоративної планованості та механізму ринкового регулювання [3]

Таким чином, формування сприятливого інвестиційного клімату є одним із завдань, які мають вирішувати державні інститути, створюючи належне нормативно-правове та організаційне забезпечення для всіх представників підприємницької спільноти як єдиного багатокладного утворення. В цьому аспекті роль держави, як організатора, координатора взаємовідносин бізнес-структур та населення продовжує залишатися визначальною. Особливо це стосується вітчизняної економічної моделі, де інституційне середовище як в цілому, так і в масштабі окремих галузей ще не сформувалось, а має вигляд окремих елементів, діяльність яких носить хаотично-неузгоджений характер. Дане зауваження є справедливим також і для інвестиційної системи в аграрному бізнесі, зокрема, рівня розвитку галузевих фінансів.

На думку Г.Є. Мазнева, діюча система фінансування аграрного сектору не забезпечує інноваційного розвитку. Фінансових ресурсів недостатньо не тільки для розширеного, а й навіть для простого відтворення основних засобів. Тому методологія фінансового забезпечення аграрної сфери потребує трансформації. Необхідна переорієнтація фінансової політики держави на забезпечення інвестиційних потреб підприємств. Крім цього, має бути посилена її роль у регулюванні виробничих економічних відносин і, передусім, у паритетності

міжгалузевого товарообміну. В цьому аспекті доцільним вважається посилення державної підтримки товаровиробників, стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання; підтримки науково-дослідних та інноваційних розробок з метою розширення науково-технічного й інтелектуального потенціалу країни [6].

Слід зазначити, що процес взаємовідносин між елементами фінансової системи у сфері інвестиційної діяльності є складним, багатоаспектним і характеризується впливом комплексу факторів, враховуючи, макро- та мікроекономічні тенденції. Залучення потенційних інвесторів є можливим лише в умовах їх зацікавленості у відповідному проекті, чіткому усвідомленні вигод, які вони отримують у майбутньому. В свою чергу, оцінка привабливості інвестиційних проектів в системі аграрного підприємства має здійснюватися, враховуючи специфіку об'єкту інвестиції.

Зокрема, М.І. Кісіль виділяє наступну групу основних суб'єктів оцінок інвестиційної привабливості сільського господарства, виходячи з об'єкту інвестиційної діяльності:

-по державі – органи державної влади та управління економікою, іноземні інвестори і кредитори;

-виду економічної діяльності – центральний орган виконавчої влади, що здійснює функції з опрацювання державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері сільського господарства, міжгалузеві й інші національні та іноземні інвестори, спеціалізовані й інші фінансово-кредитні установи, інтегровані формування, національні галузеві об'єднання, асоціації тощо;

-регіону (території) – центральні органи державної та виконавчої влади й управління, органи місцевого самоврядування, адміністрації СЕЗ і ТПР, міжрегіональні інвестори, фінансово-кредитні та інші установи;

-підприємству – його засновники, акціонери, учасники сільськогосподарських кооперативів, менеджмент, трудовий колектив, фінансово-кредитна установа, потенційні інвестори;

-окремому проекту або об'єкту інвесту-

вання – підприємство, інші учасники проекту, кредитори;

- по окремому фінансовому інструменту – підприємство й громадяни-інвестори [5].

Аналізуючи закордонні приклади формування сприятливого інвестиційного клімату для суб'єктів аграрного підприємництва, доцільно, перш за все, розглядати позитивні результати діяльності державних інститутів в країнах із постплановою економічною системою, оскільки їх моделі є найбільш близькими до вітчизняної, мають спільні проблеми і, відповідно, можуть вирішуватися аналогічним чином. Проте, слід відмітити, що переважна більшість успішних проектів стосується оптимізації макроекономічних відносин, або є характерною для країн, які мають стабільний дохід від експорту природних ресурсів.

Так, зокрема, концепція розвитку «Азербайджан – 2020: погляд у майбутнє» передбачає забезпечення конкурентоспроможного виробництва шляхом залучення іноземних інвестицій до аграрного сектору, стимулювання розвитку інвестиційної активності в галузі, підвищення рівня використання інноваційного потенціалу. Особлива роль у даному аспекті відводиться державним інститутам, які мають сформувати сприятливе інвестиційне середовище, розробити відповідні нормативно-правові та організаційні механізми [1].

Водночас результати реформування аграрного сектору економіки в Республіці Білорусь, де одним з напрямків було стимулювання розвитку товарних сільськогосподарських виробництв сімейного типу, не демонструють задовільних результатів. Відсутність постійної організаційно-фінансової підтримки з боку держави стримує темпи розвитку даних господарств, а також процес зростання їх чисельності.

Оцінюючи перспективи інвестиційного розвитку селянських домогосподарств, необхідно відмітити, що дана категорія вітчизняних сільгоспвиробників є унікальною за своєю соціально-економічною природою та характером становлення і формування, оскільки на всіх етапах свого становлення являла собою альтернативу державній політиці в аграрній сфері та способом

забезпечення виживання селянської родини як специфічного соціуму.

Основними ознаками класичного селянського господарства є:

- індивідуальна (сімейна) власність на засоби виробництва та вироблений продукт;
- мінімальне використання найманої праці;
- дрібнотоварний характер виробництва;
- переважне використання власних засобів виробництва;
- трудоспоживчий баланс як мотиваційна основа господарської діяльності.

Зазначені особливості обумовлюють порівняно низькі темпи інноваційного розвитку та незадовільний рівень інвестиційної привабливості даної категорії суб'єктів аграрного виробництва. Водночас за сучасних умов спостерігається активна диференціація селянських домогосподарств, зростання частки селян, які, уникаючи офіційного оформлення в якості суб'єкта підприємницької діяльності, основною метою власного виробництва сільськогосподарської продукції вбачають її реалізацію та зосереджуються на максимізації обсягу відповідного доходу. Згідно товарно-споживчого критерію, нами розглядаються наступні групи селянських домогосподарств, мета і характер діяльності яких обумовлює, в свою чергу, перспективи інвестиційної діяльності (табл.1).

Як бачимо, потенційними учасниками інвестиційного процесу можуть бути представники двох груп селянських домогосподарств, виробнича діяльність яких передбачає відшкодування витрачених ресурсів, а також включає здатність до зменшення розміру компенсації затрат власної праці (аналогу заробітної плати). Водночас особливості організаційно-економічної будови та потенційні напрями розвитку обумовлюють диференційний підхід у виборі мети, обсягів та джерел інвестування. Якщо господарства споживчо-товарної групи здатні задовольняти власні потреби у матеріально-грошових надходженнях за рахунок власних коштів, то для членів товарної групи запорукою подальшого конкурентоспроможного розвитку є пошук інве-

стора. В цьому аспекті набувають актуальності питання створення кредитних установ, членами-засновками яких є селяни, які здійснюють товарне сільськогосподарське виробництво, а основною метою від-

повідних структур (кредитних спілок) є підвищення рівня конкурентоспроможності бізнесу членів-власників.

Таблиця 1

Характеристика груп селянських домогосподарств*

Групи	Рівень товарності	Мета діяльності	Напрями інвестування	Джерела інвестування
Споживчі	До 35%	Задоволення власних потреб	-	-
Споживчо-товарні	35-55%	Максимізація задоволення власних потреб за рахунок результатів сільськогосподарського виробництва	Засоби виробництва	Власні
Товарні	Понад 55%	Максимізація надходжень від діяльності	Елементи техніко-технологічного забезпечення	Залучені

*Джерело: *авторська розробка*

Аналізуючи перспективи створення зазначених видів обслуговуючих кооперативів, слід відмітити, що аналогічна спроба вже здійснювалась у процесі реалізації відповідних закордонних проектів сприяння кооперативному руху і супроводжувалась активною інформаційною компанією. Водночас рівень практичної ефективності проведених заходів, а саме кількість стабільно діючих кредитних спілок, не відповідав прогнозованим показникам. Однією з причин даної ситуації була відсутність системного інформаційного забезпечення для селянських домогосподарств, а також фактичне виключення даної категорії аграріїв з числа об'єктів національних програм галузевого розвитку. Беручи до уваги той факт, що в сучасних умовах не можна покладати надію на системну бюджетну підтримку селянських домогосподарств, доцільно вести мову про створення системи інформаційно-консультаційного забезпе-

чення інвестиційної діяльності в даному сегменті аграрного виробництва на базі регіональних навчально-наукових центрів, які, в свою чергу, вимушені функціонувати в умовах самовиживання і постійного пошуку бізнес-партнерів.

Висновки. Невід'ємною складовою подальшого розвитку селянських домогосподарств у напрямку еволюційного переходу на товарні принципи економічної діяльності має стати забезпечення інвестиційної привабливості даного сегменту аграрного виробництва. В статті проаналізовано теоретичні аспекти інвестиційної діяльності в системі аграрного підприємництва. Обґрунтовано диференційний підхід до оцінки перспектив інвестиційної привабливості селянських домогосподарств. Доведено необхідність оптимізації фінансової системи в напрямку створення кредитних структур на базі малих форм аграрного виробництва.

Список літератури

1. Абдулгасаров Турал Тофиг оглы Инвестиционный климат Азербайджанской Республики как ключевой фактор развития сельского хозяйства/Туралал Тофиг оглы Абдулгасаров// Економіка АПК. – 2014. - №12. – С.97-102
2. Дадашев Б.А. Теоретико-методологічні засади інвестиційно - інноваційного зростання і розвитку економіки/Б.А. Дадашев// Економіка АПК. – 2013. - №8. – С.68-74
3. Економічний енциклопедичний словник [Електронний ресурс] – Режим досту-

пу:<http://subject.com.ua/economic/slovník/5840.html>

4. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку/ Т.О. Кізіма. – К.:Знання, 2010. – 431с.
5. Кісіль М.І. Інвестиційна привабливість сільського господарства регіону/М.І. Кісіль// Економіка АПК. – 2014. - №8. – С.44-51.
6. Мазнев Г.Є. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору/Г.Є.Мазнев. - Економіка АПК. – 2014. - №9 – С. 5-13.
7. Про інвестиційну діяльність Закон України №1561-ХІІ від 18.09.91. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
8. Burmester R., Vahs D. Innovations-management. Von der Produktidee zur erfolgreichen Vermarktung, 3.Auflage, Stuttgart 2005. – 412 p.
9. Cooper R.G. Management von Innovationen: Mit neuen Produkten zur Marktführerschaft. Veröffentlichung des ZfU – International Business School, CH-Thalwil 2003. – 244 p.
10. Drucker P.F. The discipline of innovation. Harvard Business School Publishing. Product Number 3480. 2000. – 294 p.
11. Ficher P. Foreign direct investment and governments / P. Ficher. – New York, 1999.

References

1. Abdulgasarov Tural Tofiq oğlu (2014) Investitsionnyy klimat Azerbaydzhanskoj Respubliki kak klyuchevoy faktor razvitiya selskogo hozyaystva. *Ekonomika APK*, №12, P.97-102 [in Russian].
2. Dadashev B.A. (2013) Teoretiko-metodologichni zasady Investitsiyno - Innovatsiyного zrostannya I rozvitku ekonomiki. *Ekonomika APK*, №8, P.68-74 [in Ukrainian].
3. Ekonomichniy entsiklopedichniy slovník [Online]. Retrieved from: <http://subject.com.ua/economic/slovník/5840.html> [in Ukrainian].
4. Kizima, T.O. (2010) Finans domogospodarstv: suchasna paradigma ta domnanti rozvitku. *K.:Znannya*, 431 p. [in Ukrainian].
5. Kisil, M.I. (2014) Investitsiyna privablivist sllskogo gospodarstva region. *Ekonomika APK*, №8, P.44-51. [in Ukrainian].
6. Maznev, G.E. (2014) Problemi flnansovogo zabezpechennya Innovatsiyного rozvitku agrarnogo sektoru. *Ekonomika APK*, №9, P. 5-13. [in Ukrainian].
7. Pro Investitsiynu dlyalnist Zakon UkraYini №1561-HII vld 18.09.91. [Online]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> [in Ukrainian].
8. Burmester R., Vahs D. (2005) Innovations-management. *Von der Produktidee zur erfolgreichen Vermarktung, 3.Auflage, Stuttgart*, 412 p. [in English].
9. Cooper, R.G. (2003) Management von Innovationen: Mit neuen Produkten zur Marktführerschaft. *Veröffentlichung des ZfU – International Business School, CH-Thalwil*, 244 p. [in German].
10. Drucker, P.F. (2000) The discipline of innovation. *Harvard Business School Publishing*. Product Number 3480, 294 p. [in English].
11. Ficher, P. (1999) Foreign direct investment and governments. *New York*. [in English].